

מיזם מיוחד הפועל בהצלחה בענף אבחון ומיון הוא המיון המוקדם, המיועד לאסירים שקיבלו אישור מבית המשפט לדחיית מאסרם. היתרונות לארגון הם חיסכון בזמן ובכוח-אדם והפחתת הלחץ על בתי המעצר, ואילו האסיר זוכה בשיבוץ מושכל לבית סוהר המתאים לאישיותו ולרקעו

חאת: עין יג גבע

המיון המוקדם עוסקים בבניית תהליך קליטה מושכל, שיאפשר הפחתה והפגה של מצגים בעייתיים, כמו התנגדויות, חרדה, אי-ודאות ומצוקה, מתח ולחץ של האסיר לקראת קליטתו, ובה בעת - יצירת בסיס של אמון במסגרת שני"ס. המטרה העיקרית היא לאפשר לאסירים שזכו באמון בית המשפט, תקופת התארגנות לקראת הכניסה לבית הסוהר וודאות גבוהה יותר לגבי תקופת מאסרם. אסירים שקיבלו "מאסר נדחה" נהנים ממילא מפרק זמן נוסף בחיים האזרחיים, כך שהמיון המוקדם 'מנצל', למעשה, את הזמן הזה לאבחון ולמיון על-פי מרדים שונים, כדי לשבץ את האסיר במקום המתאים לו. התוצאה: ביום הראשון למאסרו מתייצב האסיר עצמו, ללא ליווי, בבית הסוהר בו ירצה את תקופת מאסרו.

הרעיון והיוזמה למיון המוקדם הם של נציב שב"ס, רב-גונדר בני קניאק, ומטרת התהליך ליצור מסגרת קליטה מהירה, מיוחדת, למאסרים נדחים. הדגם על פיו נבנה תהליך זה בשב"ס, מספרת חדר, הוא תהליך הקליטה המוקדמת בצה"ל, המאפשר לחייל לקראת גיוסו לדעת באיזו מסגרת או באיזה תפקיד יוצב. הדגם הזה "לי עבר כמוכן התאמה למסגרת שב"ס.

יצירת בסיס של אמון

כך, שנתיים מאז הוקמה היחידה, הפך המיון המוקדם לחלק משמעותי בעבודת ענף אבחון ומיון בשירות בתי הסוהר. למעשה, כאן נקבעת ההחלטה הגורלית מבחינת האסיר ומשפחתו - לאיזה בית סוהר יישלח ובאיזה אזור בארץ ירצה את תקופת מאסרו.

ענף אבחון ומיון מורכב מאנשי מקצוע מיומנים, גורמי טיפול בהכשרתם, בעלי ניסיון של שנים בעבודה כשטח. בראש הענף עומד סג"ד ד"ר יהושע וייס, פסיכולוג קליני. כלאי טליה חדר, עובדת סוציאלית בהכשרתה העומדת לפני סיום לימודי משפטים, עוסקת בריכוז ובמיון החומר המשפטי, כולל בקשות עורכי דין למיון מוקדם בעבור לקוחותיהם. השיקולים שעמדו מאחורי הקמתה של יחידת

בטקס יום הזיכרון לחללי צה"ל שהתקיים במתחם רמלה, חוותה כלאי טליה חדר רגע מרגש. היא צפתה כאסיר מ. עולה על הכמה, נוטל את המיקרופון וקורא רברים במסגרת תפקידו בטקס. זה קרה חודשים ספורים לאחר התייצבותו של מ. במשרדי אבחון ומיון, במסגרת בקשתו למיון מוקדם. חדר, רכות ועדות המיון למאסרים נדחים, טיפלה גם במיון המוקדם של מ., כאשר אחד המרדים המרכזיים בעבודה זו הוא השיבוץ המושכל של האסיר לבית סוהר המתאים לאישיותו ולרקעו. "זה היה רגע נהדר, בו יכולתי לראות את תוצאות העבודה שלנו. ראיתי מולי אדם, שלמרות הקושי האדיר והמצב הקשה אליו נקלע בגין מעשי, מפיך את המרכ מהמסגרת אליה שובץ. ראיתי איש, שבוהירות רבה אני יכולה לומר - מרוצה ממצבו. זה המאסר הראשון שלו והוא שובץ למסגרת של אסירי עבודה, לתחום החינוך, בו עסק גם בחייו האזרחיים. אפשרנו לו להמשיך בתחום המקצועי שלו בבית הסוהר, ובאופן כזה, להעסיק את עצמו וגם לתרום רבות לאסירים אחרים". אחרי הטקס, היא מספרת, לא התאפקה וניגשה אליו. "שאלתי אותו איך הוא מרגיש, והוא הודה לי על תהליך המיון והשיבוץ, ואמר שזה הרבר הטוב ביותר שיכול היה לאחל לעצמו, כאסיר".

החלטה גורלית

המיון המוקדם הוא מיזם מיוחד בענף אבחון ומיון שבמחלקת האסיר, המיועד לאסירים שקיבלו אישור מבית המשפט לדחיית מאסרם (ידוע גם כ"עייכוב ביצוע" או "מאסר נדחה"). האישור ניתן עקב סיבות אישיות שונות, ועל בסיס

זכות חד-פעמית

טרם הקמת היחידה למיון מוקדם היה אסירי כזה מתייצב כמוזכרות בית המשפט. לאחר מכן היה מועבר על ידי אנשי יחידת 'נחשון' לבית מעצר, שם עבר תהליכי קליטה, אבחון ומיון במשך שבוע ימים. לעתים התהליך היה מורכב יותר. למשל, אדם שנשפט למאסר בבית משפט לתעבורה, נקלט בשלב ראשון בתאי המעצר בבית המשפט, ורק

"האסיר מכניס את עצמו לכלא"

"תהליך המיון המוקדם אורך זמן קצר, אבל השפעתו היא משמעותית וחשובה לתהליך הקליטה של האסיר בבית הסוהר. הדבר היפה אולי בתהליך, שמגיע אורח (שהוא שפוט אמנם אבל עדיין אין לנו סמכות עליו) ופוגש באנשי שב"ס, אך לא במסגרת בית הסוהר. כאן מתחיל דרשיה בין הארגון לבין מי שעומד להיכנס בין כתליו, שעניינו אינו מסגרת ניתן להתאים לו, שתהיה הטובה ביותר בעבורו". דברים אלה אומר לנו ראש היחידה למיון מוקדם, סג"ד ר"ד יהושע וייס, המתאר את פעילות היחידה מונית מבטו: "העובדה שהאיש שפוט אך עדיין אינו אסיר היא המיוחדת והקובעת את רוח התהליך ואווירתו, כמו גם, לא אחת, את תוצאותיו החיוביות. עצם ההגעה למיון מוקדם כבר מחייבת את השפוט לאחריות ולמשמעת. הוא חייב, למשל, להגיע בזמן לוועדת המיון, חייב לעבור את כל ה'תחנות', להתמקן בסבלנות בין אחת לשנייה וגולת הכותרת - להתייצב בעצמו ביום המיועד בבית הסוהר. שפוט שנוטל אחריות ועם כל הכאב והקושי מכניס את עצמו

סג"ד ר"ד יהושע וייס

לכלא - מצהיר כלפי עצמו והסביבה על נכונות לקבל את הכללים שמציבה מסגרת שב"ס". יתרון משמעותי ומרכיב חשוב בתהליך המיון המוקדם הוא, לדעת ר"ד וייס, המרכיב של ההשלמה. "שפוט כזה מצהיר, למעשה, שהוא השלים עם המצב. מכאן יש כבר בסיס למשמעת בבית הסוהר, ואסיר כזה כבר ירוג אוטומטית בודגת סיכון נמוכה. עוד מרכיב משמעותי בתהליך הוא ההשפעה של אסיר כזה על סביבתו בכלא, כמי שלקח אחריות על עצמו ועל מעשיו". אפשר לומר שהמיון המוקדם הוא סוג של היוון חוזר, ההופך את המגע של האסיר עם בית הסוהר למשהו פחות רע, פחות רוחה ופחות קשה. אבל, לא פעם מתברר, לדברי ר"ד וייס, כי מי שמתפס את האסיר היא דווקא המשפחה. "לא מזמן הגיעו למיון המוקדם נער בן 18 והוריו. האב היה שוטר והתברר שדווקא הוא מלא חרדות, בעיקר מפגיעה בבנו בכלא. החלטתי להכניס לשיחה את כל המשפחה בהרכב מלא. הם היו במצב של עוינות קשה כלפי המערכת, מלאי חרדות ועם. הייתי צריך להוציא את הנער, שהיה אנב חרד ורבה פחות, להדגיש את ההורים ולתת להם הדגשה שיש כוונה לקלוט את הנער באופן החיובי והבונה ביותר. כסופו של דבר הוזרתי את הנער לחדר, והוועדה הצליחה לעשות את עבודתה אתו על הצד הטוב ביותר". אל הוועדה מגיעים גם מקרים ידועים, של בכירים במשק ואישים אחרים, שהתקשרות מוצאת בהם עניין ציבורי. "הגיע לוועדה גבר צעיר שמשפטו עורר עניין ציבורי והיה קשור בתחושות של אפליה, שהתסיסו אזור שלם בארץ. כשראיתי את הגבר הצעיר הזה, חשתי בעוינות רבה ובסגירות מצדו, לצד הוצפה לא מעטה. לרגע חשתי שאנחנו נכנסים למעורבות שעלולה לזלוג החוצה ולהתסיס שנית את השטח. הוצאתי אותו התוצה וביקשתי מאביו, שליווה אותו, להיכנס. שיהפתי אותו בתחושותיי, והדגשתי שכולנו נפסיד אם הוא ימשיך בהתנהגותו הברזא. קראתי לבן להיכנס והשאירתי אותם לבדם. ידעתי שהאב מאוד מעוניין להרגיע את הרוחות ולשותף פעולה. כאשר שבתי אל החדר, חלה תפנית משמעותית באווירה ובשיחה. הבן טגע וניתן היה לשוחח עמו, הוא היה פחות תוקפני, והתוצאה: הכניסה שלו לכלא הייתה חיובית ורגועה, ללא רעש תקשורתי".

המגיעה אליה וגורמת לה להתרגשות, ממחישה היבט זה. אסיר שעבר מיון מוקדם וסיים לרצות ארבעה חודשי מאסר, התקשר כדי לספר לה שאביו צריך להיכנס למאסר, והוא מבקש לברוק האם ניתן לקלוט גם אותו במסגרת המיון המוקדם. המסורת של "מאב לבן" מקבלת ביחידת המיון המוקדם הקשרים ומשמעויות לא שגרתיים, בלשון המעטה. אבל כאן, תגישה היא טיפולית מיטורה והקבלה היא שלמה ומקצועית, תוך שמירה הדוקה, כמובן, על גבולות. חדר מבטיחה לאותו אסיר לברוק מה ניתן לעשות.

המועדים, אלה כמובן תנאים נוחים להפליא. "האווירה נינוחה", מתארת חדר, "פחות מלחיצה, בתנאים של שלוה יחסית ובנוחות. לא תמצאו כאן את החוויה הקשה של בתי המעצר, הכוללת טריקת דלתות, אסירים שמסתובבים ותחושה של מתח ואי-ודאות. חשוב לציין שתהליכי מיון מוקדם נעשים לפי צורך גם במתחמי שב"ס בצפון הארץ או בדרום, במתכונת מצומצמת יותר".

במהלך הראיון עימה, חדר מרגישה במיוחד את ההיבט האנושי-אישי של היחס לאסיר ולתהליך ההסתגלות שלו למצבו החדש. שיחת טלפון

משם הועבר לבית המעצר. לעתים התברר שבבית המעצר קיימת בעיה של מקום או שגורמי הרישום - שאינם ממינים - צורכים להעבירו לצורך מיון לבית מעצר נוסף. לכן, רק משם הוא היה מועבר סופית לבית סוהר לרציו עתשו. "אפשר לשער, למשל, מה היה עובר אותו איש הינוך, לו היה צריך לעבור תהליכי מיון וקליטה רגילים, ולשהות שבוע ימים בבית מעצר. זו חוויה שיכולה להיות הרסנית לגביו", מטעימה חדר.

המיון המוקדם חוסך אפוא מהאסיר תהליך ארוך ומסובל, כולל ליווי של יחידת 'נחשון' בכל מעבר לכל בית מעצר. הארגון יוצא נשכר מהמיון המוקדם בחיסכון של זמן וכוח-אדם ובהפחתת הלוץ על בתי המעצר. יש לציין, עם זאת, מאחר שהמיון המוקדם מיועד רק למי שנקבע תאריך סופי להתייצבותו, קובעים כללי שב"ס שבמקרה של ערעור או עיכוב נוסף - ייאלץ המועמד לעבור תהליכי קליטה, מיון ואבחון רגילים, כולל ליוויים. כלומר, הזכות למיון מוקדם היא חריגה מעמית. על פי הנתונים, מיולי 2008 עברו את המיון המוקדם כ-450 אסירים, מתוכם התייצבו בבתי הסוהר 378 אסירים. היתר נאלצו לעבור מיון מחדש בבית המעצר.

תפירת 'חליפה' שב"סית

תהליך המיון מורכב מכמה "תחנות" שעובר האסיר ביום שלם, במהלכו הוא נפגש עם חברי ועדת המיון. אלה כוללות רישום של החומר המשפטי, פקודת המאסר וגזר-הדין, ופגישות עם קצין מודיעין, עובד סוציאלי ורופא. במידת הצורך, האסיר יכול להיפגש גם עם רופא נרקולוג (המתמחה בגמילה מסמים), פסיכיאטר ואפילו עם רב היחידה. המידע וחוות-הדעת מתהליך המיון מגיעים לקצין המיון, יו"ר הוועדה. על בסיס חוות-הדעת נערך אבחון משולב, כדי ליצור בסיס מידע על האסיר ולקבוע מהם צרכיו, מהי רמת הסיכון שלו ובאילו דרכים בהתנהלות היומיומית שלו ניתן לצמצם סיכונים. "צמצום סיכונים הוא נקודה משמעותית באבחון, המשליכה גם על התאמת בית סוהר וטיפול הולם במסגרת בית הסוהר. אנחנו פתוחים להאזין לבקשות אסירים, אבל ההחלטות שלנו הן מקצועיות ומתקבלות גם על פי צורכי המערכת", מרגישה חדר.

חשיבות האבחון והמיון היא קריטית, לדברי חדר, וחשובה מאוד להשתלבותו ולהסתגלותו של האסיר בבית הסוהר. "מנטינונו, תוצאות האבחון והמיון משליכות גם על סיכויי האסיר להשתלב חזרה בחברה בעתיד. התפיסה הכללית של תהליכי האבחון והמיון תומכת בתהליכי שינוי, ומטרתה להפחית מצבים של מסוכנות ופשיעה בבית הסוהר, ומאחר יותר - בקהילה. ההתמקדות היא בתפירת 'חליפה השב"סית' הכוללת ביותר בעבור האסיר".

"אווירה פחות מלחיצה"

היחידה למיון מוקדם ממוקמת בשלושה מבנים שרומיים חרשים שהוצבו במתחם רמלה. מבחינת

עו"ד: 'אנחנו מברכים על יוזמת שב"ס'

פעילות היחידה למיזן מוקדם בשב"ס הביאה, לדברי עו"ד רותם טובול, לשיפור ניכר בשני מישורים: אין יותר נדידה של עורכי הדין עם תיקי לקוחותיהם בין בתי מעצר, ממקום למקום, ובהתאם - ירדה משמעותית כמות התלונות של אסירים.

במסגרת תפקידה כסגנית, דואגת עו"ד טובול לאסירים גם לאחר נתן גזר-הדין, ומלווה אותם לאורך התהליך עד לשחרור מבית הסוהר. לדבריה, יש לברך על הקמת המיזן המוקדם, ששם קץ למצב מורכב ולא פעם קשה ביותר, הן של הלקוחות והן של עורכיהן. "בבתי המעצר לא היו ביקורי משפחות, למשל, ולא תמיד הספיק האסיר להצטייד באישיים רפואיים, מה שאילץ אותנו ואת בני המשפחה להתרצץ הלך ושוב בין בתי המעצר כדי שיוכר הצורך שלו לקבל טיפול רפואי. כמו כן, לא תמיד קיבל האסיר בית סוהר מתאים. לדוגמה, משפחה שומרת שבת של אסיר, ביקשה כי בית הסוהר יהיה קרוב ככל האפשר למקום מגוריה, או במקרה של אסיר חולה - קרוב לבית חולים מסוים, שם הוא נצרך לטיפול רפואי. במקרים כאלה, היינו צריכים להגיש בקשה להעברה, זאת לאחר שהאסיר כבר שהה בכמה בתי מעצר ולאחר שנקלט בבית סוהר. היות שאסיר יכול לבקש העברה רק לאחר שלושה חודשים, המשמעות היתה שהוא ישב שלושה חודשים בכלא שאינו מתאים לצרכיו. ההעברה היתה שוב כרוכה בוועדות. זה היה מוטור לשני הצדדים, לאסיר ולעורך-דינו. בפירוש סבל, שכלל אינספור התכתבויות. הליך ארוך ומייגע."

היום, לדברי עו"ד טובול, יש הקלה רבה בעצם העובדה שהאסיר מתייצב מוקדם עם כל המסמכים, כולל מכתב מעורך-דינו, המנמק מדוע עליו להיות משוּבָּךְ בבית סוהר מסוים. "עתה נמנעות לא מעט טעויות שהיו מנת חלקנו בעבר, והאסיר לא רק יודע מראש היכן ירצה את מאסרו, אלא בעיקר יודע שזה בית הסוהר המתאים לו. יתר על כן, כאשר אסיר נקרא לוועדה למיזן מוקדם ויכול לפרוש בפניה את בקשתו ולדבר על מצבו - הוא חש שמקשיבים לו ומבינים לכוונו."

בשלב הוועדה, האסיר גם לומד על זכויותיו בעת המאסר. "אסיר חולה, למשל, שומע כבר בוועדה מהן זכויותיו, ומגיע לבית הסוהר המתאים עם התיק הרפואי המאושר על ידי הוועדה. הוועדה אף קשובה לאסירים ומאפשרת ליישם שאיפות ורצונות - או למשל ללמוד להשתתף בהליך טיפולי (לאסירים אלימים, לאסירים בנין עבירות מין וכדומה). לא בכל בית סוהר יש אפשרות להעניק טיפול מסוג זה, ולכן חשובה כל כך ההתאמה."

האסירים שמציעים להם מיזן מוקדם מגיעים, לדבריה, בהפץ לב. "כבו בחדש הראשון בבית הכלא אנו מתרשמים משילובם המהיר. אנחנו בהחלט מברכים על יוזמת שב"ס, המקלה עלינו כעורכי-דין ומאפשרת לאסיר לחוש שזכויותיו מכובדות. אנחנו מקבלים מהאסירים משוב חיובי והכרת תודה על תהליך המיזן המוקדם."

את תהליך הפחתת החרדות, המקבל ביטוי במסגרת המיזן המוקדם, ממחישה חדר בספור הבא: "היה שוטר שהגיע אלינו ועבר מיזן מוקדם, אבל המשיך להתקשר אלינו ללא הרף. רמת החרדה שלו היתה גבוהה מהממוצע. לא הייתי שקטה וביום בו היה אמור להתייצב בבית הסוהר,

כלאי טוליה חדר

ביקשתי שיתקשר כדי לוודא שהוא בדרך. הוא עשה זאת, הודה על היחס והליווי שלנו וסיפר שהתייצב בזמן ואפילו רבע שעה מוקדם יותר. זה היה תענוג לדאות איך הוא קיבל והפנים בסופו של דבר את המאסר המצפה לו, ואפילו חש מחויבות לתהליך שעבר. אנשים כאלה מדגשים אותנו."

חברי הוועדה בודקים, בין היתר, את המוטיבציה והרצון של המועמד לעבוד. "חלק נכבד מהמועמדים למיזן המוקדם טוען שהוא מעוניין להעביר את המאסר בעבודה. אלה נבחנים אצלנו בזוכיות מגדלת, בהיבט של שימוש בסמים, למשל. אם מגיע, לדוגמה, מועמד הטוען שהוא שרברב ומציג מסמכים המאשרים את משלח-ידו, נפתחת כאן אפשרות לשבץ אותו כ'אסיר עבודה'. זה מעמד המחייב רקע נורמטיבי, מוטיבציה ונכונות לעבוד."

בין המועמדים אפשר למצוא מגוון שלא היה מבייש משרד להשמת כוח-אדם, כמו רואי-חשבון, עורכי-דין, מורים וכמובן, בכירים במשק. "רק הבוקר עסקתי במיזן שמונה מועמדים, ארבעה מהם בעלי רקע נורמטיבי, כולל אקדמאים, כאלה שנשפטו על עבירות של צווארון לבן, תעבורה, נהיגה ברשלנות ועבירות מין. אנחנו משתדלים להתחשב בצרכים של האסיר מול צורכי שב"ס - מין 'מאזן אימה' שכוז. אנחנו מביאים בחשבון את האפיונים של בתי הסוהר השונים, ובודקים מהי המסגרת ההולמת בעבור אותו אדם. בסך הכול, כולם יוצאים נשכרים מהגישה הזו - לאסיר יש תעסוקה הולמת והוא נוטה פחות למחשבות

דיכאוניות, פעיל וחש מוערך יותר, ואנחנו מרוויחים שקט והתנהגות חיובית בבית הסוהר."

משווקים את הדגם

כדי שהטיפול בכל אסיר יצליח וימוצו כל היתרונות שבתהליך המיזן המוקדם, כנתה היחידה מערך התארגנות ארמיניסטרטיבית לפני כל ועדה, כולל שיחות תיאום עם עורכי הדין של האסירים, שליחת זימונים לוועדה ומתן שירות טלפוני גם לאסירים עצמם. חדר מדברת על תקופה של הסתגלות ויצירת שיתוף פעולה של כל אנשי המקצוע בשב"ס ומחוצה לו, עם חברי הוועדה. "בעבודתנו, אנחנו נאלצים לשלוף אנשי מקצוע - עובד סוציאלי, רופא או קצין מודיעין - מעבודתם היומיומית בשטח, מתוך בתי המעצר, על פי מועדי הוועדה. זה לא פשוט, והצוותים המקצועיים ראויים להערכה רבה על ההיענות, הגמישות והמקצועיות שלהם, למען הצלחת עבודת המיזן."

כפיתוח דגם העבודה של היחידה ויישומו, מספרת חדר, יש חשיבות רבה לשותפי הדרך של שב"ס: הנהלת בתי המשפט, פרקליטות המדינה,

הסנגוריה הציבורית ומשטרת ישראל (ראה מסגרת - שיחה עם עו"ד רותם טובול). בסיום השנה הראשונה לפעילות היחידה, ובעקבות המסקנות החיוביות והמשונן על הצלחת הדגם, גם להערכת כל הגורמים החיצוניים - עוסקים כיום בענף האבחון בהאצת התהליך, על מנת להגיע לכמה שיותר מיונים למאסרים נדחים. לשם כך, מתוכננים בקרוב מפגשים עם מזכירות בתי המשפט ברזובי הארץ, לשכת עורכי הדין והסנגוריה הציבורית. "אנחנו בתהליך של 'שיווק' הדגם והרחבתו מול הגורמים השותפים", מחייכת חדר.

לסיכום, חדר מציינת בגאווה כי למרות התולה שנראתה אי-ודאית ואפילו עצלה מעט, מציינים כיום עורכי הדין את בתי המשפט בבקשות למיזן מוקדם בעבור לקוחותיהם. הוועדה שהתכנסה פעם בשבוע. "התהליך החדש זוכה לאמון ולהערכה רבה מצד עורכי-הדין, ואנחנו מקבלים משוב חם וחיובי על הפעילות כולה. יותר ויותר שופטים מודעים לתהליך ומאפשרים מאסרים נדחים. אפשר בהחלט לומר שיש לנו ביקוש עצום".